

ELIŠKA KRÁSNOHORSKÁ

18. 11. 1847 - 26. 11. 1926

Básnířka, prozaička, autorka veršů i povídek pro mladé čtenáře, významná překladatelka, autorka úspěšných operních libret, soustavná a bystrá kritička nové tvorby a pohotová polemika, publicistka soustředěná hlavně k otázkám ženského hnutí, redaktorka a organizátorka - tak bohatý výčet činností je spjat s osobou Elišky Krásnohorské.

Eliška Krásnohorská, vlastním jménem Alžběta Pechová, se narodila 18. listopadu 1847 v Praze. Pocházela z početné rodiny, z druhého manželství svého ovdovělého otce Ondřeje Pecha (1804-1850), který se vyučil natěračem a působil jako lakýrnický mistr ve svém podniku. Její matka Dorota Vodvářková (1816-1892) pracovala jako panská u paní generálové v Praze, kde se spolu seznámili. Z tohoto manželství se narodilo pět dětí. Nejstarší syn z druhého manželství Jindřich (1837) proslul jako dovedný učitel hudby a komponista, Adolf (1839) vynikal nadáním malířským, dcera Juliana (1843), provdaná později za hudebního skladatele Hynka Pallu v Plzni, Eliška (Alžběta Dorota) spisovatelka a nejmladší Dorota (1850), pozdější spisovatelčina věrná společnice.

Mládí Eliška Krásnohorská prožila v harmonickém rodinném prostředí a ve styku s umělci. V rodině Pechových se pěstovaly téměř všechny druhy umění - hudba i zpěv, malba i kresba, poezie i krásná próza. Matka vedla děti k šetrnosti a skromnosti, nenucené prostotě a jednoduchosti. Obracela je k praktickým stránkám života, učila je nestydět se za jakoukoliv práci a být vždy ve všem zcela samostatným. Mnoho těchto zásad uplatňovala Krásnohorská ve své pozdější činnosti s mladými ženami, ať v ženském hnutí či ve výchově dívek, ale i ve svých prózách zaměřených k soudobé dívčí mládeži. Měla i to štěstí, že se mohla aspoň částečně vzdělávat mateřským jazykem v soukromém ústavu Antonína Svobody a jeho choti, rodilé Francouzky.

První básnické pokusy Elišky Krásnohorské, která svůj pseudonym zvolila podle rodinné tradice, hlásící se k šlechtickému rodu Pechů z Krásné Hory, vznikly vlivem mladých hudebníků, spřátelených s nejstarším bratrem Jindřichem. Byly to drobné písničky a později také libreto k Bendlově opeře *Lejla*. Na dráhu literární byla Krásnohorská uvedena svou přítelkyní, spisovatelkou Karolinou Světlou, která brzy

ocenila vynikající nadání mladičké vlastenky. Poněvadž Eliška již ve svém šestnáctém roce onemocněla trvalou bolestnou revmatickou chorobou údů, která ji ztěžovala život i práci, přestěhovala se rodina po otcově smrti v roce 1867 do Plzně, kam se provdala Eliščina starší sestra Julie. Po sedmi letech roku 1874 se Eliška vrátila opět do Prahy na pozvání Karoliny Světlé, která potřebovala jejích sil k vedení Ženského výrobního spolku a k řízení Ženských listů. Jak do literatury, tak i do ženského emancipačního hnutí ji uvedla Karolina Světlá. Činnost Elišky Krásnohorské byla mnohostranná. Nejprve pracovala jako redaktorka Ženských listů (1875-1911), v ženském hnutí jako tajemnice a později jako starostka Ženského výrobního spolku (1891-1911). Zasloužila se o založení prvního českého dívčího gymnázia v zemích Rakouska-Uherska Minerva v roce 1890 a velkou zásluhu měla na tom, že bylo ženám povoleno studovat na vysoké škole.

Její zájem o literaturu, projevující se rozsáhlou četbou českých i světových autorů, tím ještě zesílil a proměnil se v aktivní tvůrčí účast na českém literárním dění. Přispívala do Lumíru (poprvé 1863), Ženských listů, Květů (1891), Osvěty (zde působila jako kritička), Časopisu Českého muzea (1877), Hudebních listů (1871), Ruchu, Světozoru aj. Jako spisovatelka pěstuje od počátku všemožná odvětví literatury - píše lyriku, epiku, dramata, prózu krásnou i naučnou, knihy pro mládež, dívčí prózu, překlady cizojazyčných děl, kritiky, propagační brožurky.

Z bohaté a všestranné činnosti Elišky Krásnohorské vynikají především dva proudy: je to činnost původní básnická a činnost pozdější překladatelská. Lyrika, především vlastenecká, vyplňuje z větší části souborné knížky básní *Z máje žití* (1871), *Ze Šumavy* (1873), *Vlny v proudu* (1885), *Letorosty* (1887), *Na živé struně* (1895), *Rozpomínky* (1896). Epika převládá ve sbírkách *K slovanskému jihu* (1880), *Zvěsti a báje* (1916), *Poetické besedy*, obsahující *Vlaštovičky* (1883) a *Šumavského Robinsona* (1887). Básně ze světové války a národního osvobození *Ozvěny doby* (1922), příležitostné básně vlastenecké z let 1901-1922, soubor drobné epiky z let 1873-1915, veršované ohlasy divadelních dojmů z let 1915-1922 *Sny po divadle* (1922). Satiry lyrické i epické obsahují *Bajky velkých* (1889).

Z dramatických prací Elišky Krásnohorské jsou nejznámější *Pěvec volnosti* (1874), *Harantova žena* (1880), *Dědic ducha* (1884), *Přišla do rozumu* (1900), *Kukačka* (1897), *Král králů* (1922) a *Milostivý den* (1922).

Eliška Krásnohorská je autorkou próz *Básník a básník* (1882), *Zemský ráj* (1885), *Náš druhý sbor* (1888), *Povídky* (1885), *Z mého mládí* (vzpomínky 1921), *Pestré povídky* (1923), *Z dívčích jar a podzimů* (1926) a posmrtně vydaných děl

uspořádaných Ferdinandem Strejčkem *Co přinesla léta I.-II.* (vzpomínky, 1928), *Z literárního soukromí E. Krásnohorské* (1941), *Literární konfese* (1947). Z celého jejího prozaického díla si uchovalo dodnes největší hodnotu několik svazků vzpomínek a pamětí *Z mého mládí* (1921) a *Co přinesla léta* (1928). V nich Krásnohorská čerpala z důvěrně známého prostředí, psala tu o sobě, o svých přátelích a známých z uměleckého světa a uchovala tu cenné svědectví o kulturních poměrech své doby.

K nim se druží četná libreta, psaná pro Bedřicha Smetanu: *Hubička* (1876), *Tajemství* (1879), *Čertova stěna* (1883), *Viola* (posmrtně 1956 ve *Výbor z díla I.*), pro Karla Bendla *Lejla* (1868), *Břetislav* (1870), *Karel Škréta* (1884), *Dítě Tábora* (1884), pro Zdeňka Fibicha *Blaník* (1881), pro Hynka Pallu *Vlasta* a pro Jindřicha Pecha *Ježibaba*.

Působila též jako překladatelka. Z cizích literatur přeložila a tím obohatila naše písemnictví o Mickiewiczův epos *Pan Tadeáš* (1882), báseň lorda Byrona *Childe-Haroldova pouť* (1890), Puškinovy práce *Výbor menších básní* (1894), *Některé básně rozpravné* (1895), *Boris Godunov* (1905), Hamerlingův epos *Král Sionský* (1901), libreto opery *Carmen* (Meilhac a Halévy, 1884), H. M. Stanleyho *V nejtemnější Africe* (3 svazky, 1890-1891, spolu s G. Dörflem a P. Sobotkou), F. Burnettové - Hodgsonové *Malý lord* (1892), Sardouovo *Opožděné psaní* (provedeno 1884) či Scribův *Boj s dámmami* (provedeno 1896).

Velkého rozšíření dosáhly i brožury naučné *Obraz novějšího básnictví českého* (1877), *Bedřich Smetana, nástin života a působení jeho* (1885), úvaha *Ženská otázka česká* (1881) a *Malice Školská a občanstvo* (1882), *Památce M. D. Rettigové* (1885), *Svědectví o Minervě* (polemika 1911), *Vzpomínka na Annu Sázavskou* (1925), *Tři sta hádanek a rozluštění* (pod pseudonymem Soliman Ředkvička).

Osobnost Elišky Krásnohorské není bez významu také pro vývoj literatury pro mládež. Stojí u zrodu české prózy s dívčí hrdinkou, píše divadelní hry pro mládež a básně pro nejmenší, tvorbu pro děti sleduje i jako kritička a teoretička literatury. Její románové cykly o *Svéhlavičce* a další dívčí prózy, byť mnohokrát zavrhané a obviňované ze sentimentality, ve své době sehrály progresivní roli tím, že odváděly pozornost dívčích čtenářek od německy psaných románů pro dívky a rozšiřovaly řady zájemců o česky psanou původní literaturu. Se zálibou píše pro mládež povídky, pohádky i verše. Jsou to *Jiřinky* (1875), *Pohádka o větru* (1877), *Tři pohádky* (1885), *Z tajemných říší* (1887), *Svéhlavička* (1887), *Domov* (tři báchorky 1889), *Trojlístek* (1890), *Rezedky* (1892), *Z pohádky do pohádky* (1893 s Annou Slukovou), *Z našich luhů* (1895), *Našim poupátkům* (1895 s A. Slukovou), *Šíp*, *Fiflenka* (1897), *Z knihy*

do srdéčka (1896 s A. Slukovou), *Barončina závěť* (1900), *Medvěd a víla* (1899), *Hojička z lesa* (1899), *Svéhlavička nevěstou* (1900), *Svéhlavička ženuškou* (1900), *Célinka* (1902), *Pohádky zimního večera* (1901 s A. Slukovou), *Pohádky naší babičky* (1901 s A. Slukovou), *Célinčino štěstí* (1902), *Jediná* (1904), *Pohádky z daleka i z blízka* (1904), *Čti povídání, hled' malování* (1904), *Svéhlavička babičkou* (1907), *Strašák* (1911), *O draku Kraku* (pohádka 1918), *Den přeslavný a zábavný* (1920), *Z poupat do květu* (1921), *Mladým srdéčkům* (1887), *Mateří doušky* (1892), *Srdcem i skutkem* (1889), *Malý smíšku, přečti si knížku* (1892), *Zlaté léto kvěť, slunko hřej a svěť!* (1892), *Do proudu žití* (1897), *Pro radost zrovna dost* (1921), *Na svém* (1924), *Trojí máj* (1925), *Prozrazená zrada* (1925). Četné prozaické a dramatické pokusy Elišky Krásnohorské zůstaly od počátku ve stínu její básnické, libretistické a překladatelské tvorby. V jejich vykonstruovaných dějích a mlhavých nepřírozených postavách a situacích se odrážel nedostatek zážitků a životních podnětů, způsobený autorčinou nemocí a uzavřením do pražského kulturního světa.

Mezi další díla Elišky Krásnohorské patří výbory z děl - *Výbor ze spisů pro mládež* (1897), *Ze vzpomínek Elišky Krásnohorské* (1950, uspořádal Karel Krejčí), *Výbor z díla I.-II.* (1956, uspořádal a předmluvou opatřil Zdeněk Pešat), *Pohádky Elišky Krásnohorské* (1958, uspořádala Jarmila Kabešová), souborné vydání *Básnické spisy E. Pechové - Krásnohorské* (4 sv., 1920-1925).

Důležitá je i korespondence Elišky Krásnohorské s hudebním skladatelem Bedřichem Smetanou *Eliška Krásnohorská - Bedřich Smetana* (1940, uspořádal Mirko Očadlík), Jaroslavem Vrchlickým *Vrchlický v dopisech* (1955, uspořádal A. Pražák), Karolinou Světlou *Z literárního soukromí II. Korespondence s E. Krásnohorskou* (1959, uspořádal Josef Špičák), Janem Nerudou *Dopisy 3* (1965, uspořádal M. Novotný).

V 90. letech 19. století odmítala rozhořčeně Zolův naturalismus i nové umělecké proudy. Krásnohorská jménem obrozeneckých ideálů podřizovala literaturu plně službám národního úsilí. Jako příslušnice ruchovské generace spolu s ostatními mladými básníky kolem Almanachu Ruch s klidnou samozřejmostí podřídili cíle literatury národnímu zápasu. Požadovali účinné vlastenectví, obraceli se k slovanskému východu a sledovali se sympatiemi osvobozovací boje balkánských Slovanů.

Eliška Krásnohorská je osvoboditelkou rozumu a inteligence české ženy, vychovatelkou její mravní energie, sloužící dobru hromadnému. Tato starost o ženino vzdělání a její nezávislou schopnost výdělečnou dala ráz celému údobí ženské otázky v Čechách.

Eliška Krásnohorská zemřela 26. listopadu 1926 v Praze sklíčena trvalou chorobou kloubů, která jí po celá desetiletí nedovolovala opouštět byt. Roku 1906 se vzdala předsednictví spolku Minerva, v roce 1911 starostenství v Ženském výrobním spolku a současně redakce jeho časopisu Ženských listů. V posledních letech svého života se jí dostalo četných poct: stala se řádným členem České akademie věd a umění, Karlova universita ji udělila doktorát filosofie h. c., dívčí gymnázium Minerva bylo označeno jejím jménem. Za zásluhy občanské ji město Praha v roce 1896 poctilo stříbrnou medailí a císař František Josef I. v roce 1897 zlatým záslužným křížem s korunou. Je pohřbena v rodinné hrobce na Olšanských hřbitovech v Praze.